

УДК 7.038.541(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.34.38>

РЕАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЛЕНДАРТУ У ВОЄННИЙ ЧАС НА СИМПОЗИУМІ «SEE:UA»

Лісова Наталія Леонідівна

аспірантка кафедри теорії та історії мистецтва,
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури,
Київ, Україна,
e-mail: lisova_nataliia@ukr.net, orcid: 0000-0003-2490-113X

Анотація. Мета статті – дослідження специфіки розвитку та постановки нових завдань перед українським лендартом в умовах воєнного часу, і висвітлення чинників, що сприяли формуванню неповторності художньої мови українського лендарту.

Методологія статті полягає в можливості використання результатів роботи для подальшого наукового розгляду питань формування українського лендарту, а також для ознайомлення українських художників із сучасним арсеналом засобів виразності мистецтва доквілля.

Результати. Дослідження присвячене аналізу вітчизняного лендарту в системі українського сучасного мистецтва. У дослідженні вперше виокремлено фактори впливу повномасштабного вторгнення РФ на територію України в контексті ландшафту та на українських авторів проєктів лендарту. Досліджено діяльність українських художників лендарту після початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, оскільки, попри сорокарічну мистецьку практику лендарту на теренах України, у мистецтвознавстві й дотепер бракує ґрунтовних досліджень, присвячених особливостям українського мистецтва доквілля. Статті у періодичних виданнях не дають змоги охарактеризувати унікальність українського лендарту, яка вирізняє його серед сучасних художніх практик західних митців. Сьогодні мистецька діяльність вітчизняних художників лендарту позбавлена щорічної фестивальної спільноти у природному середовищі, що змушує організаторів змінювати локації заходів, підкорюючись непередбачуваним обставинам сьогодення. Від початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України переважна більшість територій, де раніше відбувалися щорічні лендарт-фестивалі та лендарт-симпозиуми, стала смертельно небезпечною для їхнього проведення. Автором статті розглянуто діяльність художників лендарту, обмеженої в умовах збройної агресії РФ проти України та реалізованої на симпозиумі «SEE:UA» в Австрії. Проаналізовано творчі роботи, виконані вітчизняними художниками у природному та урбаністичному середовищі району Зеештатд у Відні, з метою дослідження особливостей розвитку українського лендарту після 24 лютого 2022 року.

Наукова новизна. Новизна матеріалів цієї статті полягає в тому, що вперше досліджено мистецьку діяльність вітчизняних художників лендарту в урбаністичному середовищі району Зеештатд у Відні в Австрії.

Практична значущість. Матеріали й теоретичні дослідження роботи можуть стати підґрунтям для написання статей, наукових досліджень, праць з історії сучасного українського мистецтва, навчальних посібників, а також знадобляться під час викладання історії культури та мистецтва у навчальних закладах, зокрема

в процесі підготовки художників. Результатами дослідження та ілюстративним матеріалом можуть послуговуватись науковці, що досліджують історію вітчизняного мистецтва. Теоретичні дослідження роботи є підґрунтям для подальшого поглибленого наукового розгляду порушеної теми, зокрема – явища лендарту в системі сучасного українського мистецтва.

Ключові слова: лендарт, енвайронметаларт, мистецтво довкілля, українське сучасне мистецтво, мистецтво в умовах війни, фестивалі, симпозиуми, ландшафт, довкілля, природне середовище, мистецька діяльність, Могриця.

ВСТУП

У сфері вітчизняного мистецтвознавства досі бракує фундаментальних наукових досліджень, присвячених особливим рисам українського мистецтва довкілля. Одноосібні статті, опубліковані у періодичних виданнях до та після 24 лютого 2022 року, не дають змоги розкрити сутність українського лендарту, що виокремлює його з-посеред практик закордонного мистецтва енвайронменту. Вважаємо за необхідне вказати на особливості розвитку українського лендарту в умовах воєнного часу.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

З огляду на те, що лендарт у мистецькому середовищі України сформувався наприкінці 1990-х рр., досліджень, присвячених цьому виду сучасного мистецтва надзвичайно мало. Наявні джерела окреслюють загальну характеристику становлення лендарту в Україні. Для розуміння середовища вітчизняного лендарту у контексті дослідження, важливим є альбом «Мистецтво довкілля: Україна 1989–2010» за редакцією П. Бевзи та Г. Гідори. У виданні зібрано світлини об'єктів лендарту до 2010 року включно, а також додано тексти художників, мистецтвознавців, кураторів та авторів робіт: П. Бевзи, В. Кауфмана, О. Никитюка, Н. Кохан, Г. Гідори, А. Сидоренка, А. Блудова, В. Бахтова та інших [9]. У статті художника та мистецтвознавця Г. Вишеславського розглянуто історію вітчизняного лендарту до 2000-х років «Українському ленд-арту 36 років!» у періодичному виданні «Галерея» [2]. У виданні «Термінологія сучасного мистецтва. Означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва України» означено термін «лендарт» [1]. Мисткиня й дослідниця Т. Грідяєва описує практики вітчизняного мистецтва довкілля 1970–2000 років у статті «Мистецтво ленд-арту в Україні впродовж 1980-х – пер. пол. 2000-х років» у виданні «Народознавчі зошити» [3]. Науковиця Н. Кохан у дисертації «Ленд-арт у контексті сучасного ландшафтного дизайну» розглядає

творчість художників лендарту як відгалуження ландшафтного мистецтва [4]. Джерельною базою дослідження стали архівні матеріали, інтерв'ю з авторами проєктів, фотодокументи з архівів художників, архів автора дослідження, каталоги заходів лендарту, що відбувалися в Україні до 2024 року включно та події, дотичні до мистецтва довкілля, які були висвітлені на платформах соціальних мереж та особисто автором дослідження у наукових виданнях та у доповідях наукових конференцій.

МЕТА – дослідити особливості розвитку та постановки нових завдань перед українським лендартом в умовах воєнного часу.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Лендарт виник у США наприкінці 1960-х – початку 1970-х рр. у Європі як ідея покинути галереї та вийти у відкритий простір взаємодіяти з природним матеріалом, як реакція на екологічні проблеми та протест проти комерціалізації мистецтва [1, с. 170]. Також, у 1969 році німецьке телебачення транслювало серію стрічок Гаррі Шума про новий напрям у мистецтві, де один із фільмів під назвою «Land art» презентував проєкт Яна Діббетса «Об'єкт, що змінюється припливом протягом дванадцяти годин» [15, с. 31]. З того часу критики мистецтва почали застосовувати термін «лендарт». З метою продемонструвати, що може називатися твором мистецтва довкілля, у 1968 році галерея «Dwan Gallery» (НьюЙорк, США) відкрила експозицію під назвою «Earthworks» (анг. земляні роботи), [14, с. 129]. Після виставки 1969 року «Екологічне мистецтво» в галереї «John Gibson Gallery», разом із визначеннями «land art» (мистецтво землі), «earth art» (земляне мистецтво), та «earth works» (земляні роботи), арткритики почали вживати термін «ecological art» [6, с. 40]. Зрештою, В. Мелпес розглядає лендарт як різновид концептуалізму, хоча, на думку дослідника, дії у довкіллі не є концептуальними роботами [18, с. 88]. М. Лайлах, наприклад, окреслює зв'язок мінімалізму з лендартом, спираюсь на

концепцію мінімаліста Карла Андре «скульптура як місце», де художник творить безпосередньо у доквіллі [17, с. 23]. Також, це надає змогу розглядати лендарт як відгалуження «environmental art» (укр. мистецтво середовища). Власне, мистецтво середовища найбільше відповідає концепції українського мистецтва доквілля [7, с. 109]. Так, художник П. Бевза увів термін «мистецтво доквілля», який найкраще відповідає творчому стилеві художників українського лендарту, оскільки це – «... мистецтво створення художніх образів у навколишньому середовищі за допомогою природних засобів, з метою означення доквілля як джерела довічно існуючих тем та ідей» [9, с. 7]. Бажання вітчизняних художників продукувати сучасне мистецтво, наближене до слов'янського менталітету, набуло поширення на початку 1990-х років як мистецтво доквілля, що тяжіє до історичного культурного простору. Та з початком повномасштабного вторгнення росії на територію України, діяльність фестивалів та симпозіумів мистецтва доквілля на колишніх локаціях стала неможливою.

Сьогодні, в умовах тривалої боротьби та протистояння України проти широкомасштабної збройної агресії російської федерації, творча взаємодія вітчизняних художників лендарту з природним середовищем вимагає нових шляхів розвитку мистецької діяльності. Багаторічний досвід художньої взаємодії українських митців з історичними ландшафтами було перервано через небезпеку постійних обстрілів. Наразі, локація симпозіуму лендарту «Простір покордоння» знаходиться на Сумщині, в с. Могриця, за 4 км. від кордону з державою агресором і сьогодні цей творчий осередок позбавлений діалогу з навколишнім середовищем, оскільки скалічений тривалими бойовими діями, як і переважна частина українських земель. Загроза втратити історію багаторічного досвіду мистецького дослідження природних структур змусила учасників симпозіуму шукати нові шляхи та продовжити творчу практику в умовах війни. Попри глибоку тугу за ландшафтом, спільнота, сформована лендарт-симпозіумом, у 2023 році вперше спробувала продовжити мистецьку тяглість на відносно безпечній території у проекті ГО «Простір покордоння» – «Внутрішньо переміщений ландшафт», за фінансової підтримки «Стабілізаційного фонду культури й освіти 2023» від Федерального міністерства закордонних справ Німеччини та Goethe-Institut в Україні [5, с. 148]. Кураторам та координаторам проекту, Ганні Гідорі, Наталії Маценко та Вікторії Бронзі, вдалось об'єднати

у групи внутрішньо переміщених резидентів симпозіуму, які тимчасово перебазували процес створення лендарт-робіт із прикордонної території у міста свого перебування під час війни: Харків, Львів, Київ та Суми. Так, було здійснено спробу уявно «перемістити» мистецький ландшафт села Могриця у міський простір, продовжуючи «реферувати до цього місця, тримаючи його одночасно в пам'яті та у візіях майбутнього» [11, с. 3]. Метою проекту було прослідкувати трансформацію ландшафту в умовах війни, вимушених переміщень, віднайти способи сприйняття понівеченої землі та шляхи її відновлення. Наталія Маценко та Вікторія Бронза зазначають, що проект «Внутрішньо переміщений ландшафт» «звертається до питання взаємин із ландшафтом і трансформації оптики, залежно від того, чи цей ландшафт безпечний, чи загрожений, досяжний, чи недоступний, або знищений... Люди і ландшафти часто мають спільні досвіди. Чи може стати спільним досвід переміщення?» [11, с. 3]. Власне, упродовж проекту між учасниками виникла дискусія про зміну контексту такого досвіду, про переосмислення взаємодії людини і простору як у рідному місті, так й у місцях тимчасового перебування, та яким чином це впливає на художню практику українських митців доквілля. Як наслідок, наступного року мोगрицька лендарт-спільнота намагалась творчо дослідити урбанізований простір району Зеештадт у Відні в Австрії у проекті «SEE:UA – поєднуючи ландшафти».

У 2024 році було здійснено спробу вперше провести лендарт-симпозіум «Простір покордоння» за кордоном. Проект «SEE:UA – поєднуючи ландшафти» став спробою поєднати ландшафти віденського Зеештадту в Австрії та сумського Могриці в Україні шляхом мистецької інтервенції українських художниць та художників лендарту із червня по листопад 2024 року. Така мистецька кооперація стала експериментальним майданчиком для спільноти українських художників і художниць у їх дослідженні ландшафту, трансформації міста, травми переміщення та втрати дому. Концепція проекту полягала у реалізації мистецтва у публічному просторі галереї «Notgalerie» у Відні та презентації практики лендарт-симпозіумів в Україні. До проекту було запрошено митців, які відігравали важливу роль в житті лендарт-симпозіуму «Простір покордоння» – провідному майданчику лендарту в Україні. Протягом червня-листопада 2024 року митці проекту «SEE:UA» досліджували трансформацію вернакулярного району Відня, Зеештадту – від

незайманої природи до будівельного майданчика і, зрештою, до нового району міста, поєднуючи українські та австрійські ландшафти як культурні спільноти [19].

Куратори проекту Юрій Єфанов, Наталія Маценко, Клеменс Пул та Райнгольд Ціссер, залучили до мистецької взаємодії з ландшафтом Єгора Анцигіна, Йоганнеса Баудрекслея, Катю Бучацьку, Ганну Гідору, Люсю Іванову, Віталія Кохана, Роберту Ліма, Таню Штикало та інших художників мистецтва довілля. Так, через відтворення народної української традиції лікування методом «катання яйця», Люся Іванова та Єгор Анцигін у перформансі «Катання яєць» вдалися до лікування ландшафту. Також, Єгор Анцигін намагався відновити степовий курган в роботі «Ескіз кургану з українського степу», що, як великий земляний насип, насипався над похованням і був властивим для степових племен України до кімерійського часу (3–2 тис. до н. е.). Художник дослідив, що слово «kurgan» запозичено з половецької мови та означає насипний вал, фортецю, високу могилу, а з перської мови «dughane» походить від «dug» – могила та «hane» – дім. Є. Анцигін зазначає, що нині курган (як могила хана) не виконує функцію збереження реліквій небіжчика, проте, завдяки своїй формі непідвладний до оброблення фермерами, курган став місцем збереження степових рослин. Художник штучно створив коло з родючого чорнозему для заселення характерних для українського степу рослин. Сумісно з Йоганнесом Баудрекслеєм Є. Анцигін здійснив «Посадку степових трав», методично утримувавши насіння рослин в очікування проростання наступного року [10].

Катя Бучацька створила документальну роботу «Принеси мені метафору» про руйнацію українського ландшафту. Художниця помітила візуальну подібність між українським ландшафтом та австрійським. Щоправда, Зеєштадт мирний та безпечний, навідміну від спустошеного війною та артилерійськими обстрілами ландшафту с. Могриці. К. Бучацька звертається до пам'яті ландшафту про трагедію та відображає руйнування, інтегруючи в центрі будівельного майданчика Зеєштадта фрагментовану вирву на шматках будівельних матеріалів з фотографії реальної вирви у с. Могриці, що з'явилася після обстрілу 2024 року. На думку художниці, аби репрезентувати мистецтво про війну, воно має бути безпечним та абстрактним, що в свою чергу унеможливорює спробу поділитися досвідом війни [10].

Ганна Гідора в монументальній інсталяції «Об'єднуючи оборону» висвітила досвід скіфів-землеробів захищати городище на території Могриці за допомогою валів (рис. 1). Художниця та досвідчена археологиня, Г. Гідора дослідила, що в с. Могриця, біля крейдяного кар'єру у 1831 р. було знищено городище скіфів-землеробів. В минулому для захисту від племен зі Сходу поселення було оточене ровами і валами, де у добу Київської держави проходив Шовковий шлях з Персії до Європи і вали захищали торгові каравани. Сьогодні фронт із росією пролягає в трьох кілометрах від Могриці і ця робота втілює готовність до захисту у всі часи у всіх куточках світу, тощо [10].

Клеменс Пул у проекті «Креслення ремонту» за допомогою бітума, землі, піску та гравіа створив серію малюнків у незавершеному

Рис. 1. Ганна Гідора. Об'єднуючи оборону. Світлина Йоганнеса Баудрекслея

міському ландшафті Зеештадту (рис. 2). Проєкт спрямований на зосередження уваги на ремонті як на унікальному перехідному стані, відмінному від будівництва та руйнування, які були двома ключовими станами в дискурсі проєкту SEE:UA «Connecting Landscapes» [10]. Будівництво, прикладом якого є процес створення ландшафту Зеештадту, і руйнування, що відображає тривалі пошкодження українських ландшафтів через російську агресію та вимагає проведення швидкого ремонту для функціонування інфраструктури. Таким чином, ремонт є більш довговічним, ніж будівництво або руйнування, оскільки не очікує завершення, а продовження. У проєкті художник звертається до роботи відомого ленд-артиста Волтера Де Марії «Розбитий кілометр» (1979 р.), де вбачає труднощі просторового сприйняття, де у контексті війни абстракція стає недоречною. Спочатку робота К. Пула імітує впорядковану структуру твору Де Марії, але не зберігає її, і структурований малюнок перетворюється на хаос.

«Меморіал. Анти-монумент» Віталія Кохана апелює до теми часу та пам'яті [10]. Мобільна інсталяція художника поєднала ландшафти Зеештадту при Асперні, де свого часу відбувалися наполеонівські битви, та України, де війна триває і досі. Текстильна форма, на повітрі набуває форми піщаного годинника та відсилає до плину часу та крихкості механізмів пам'ятання історії.

Вікторія Бронза у своєму проєкті-дослідженні «Внутрішній ландшафт» звернулася до текстової форми окреслення власного внутрішнього ландшафту та пов'язані з ним різні

відчуття себе у Відні, Могриці та Харкові [10]. Спосіб фіксації внутрішнього ландшафту у записнику допомагає авторці переживати війну в Україні. В. Бронза запропонувала відвідувачам написати про їх почуття у цей складний період часу, про їх особисте сприйняття внутрішнього ландшафту, і, таким чином створити спільний внутрішній ландшафт, що об'єднує при неможливості бути поруч фізично. І хоча, сьогодні українські ландшафти є смертельно небезпечними для творчої взаємодії митців на сталих локаціях заходів мистецтва довкілля, вони і досі не втрачають здатність, як зазначає у своїй праці дослідник В. Дж. Т. Мітчел «Пейзаж і сила», єднати людину з природою.

ВИСНОВКИ

Отже, проаналізувавши проєкт «SEE:UA», можемо запевнити, що вітчизняне мистецтво довкілля сформувало і продовжує вдосконалювати свою самобутню світоглядну мову незважаючи на неможливість відновити творчу діяльність на колишніх локаціях від початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України та попри те, що переважна більшість художників ленд-арту була вимушена виїхати за кордон. В умовах війни, спільнота симпозиуму ленд-арту «Простір покордоння» спромоглася реалізувати творчі рефлексії на травматичний досвід війни, поєднавши пам'ять взаємодії з природним простором могорицького ландшафту із потенціалом віденського історичного району Зеештадт. У дослідженні зазначено фактори впливу ментального контексту ландшафту Могриці на учасників проєкту, де

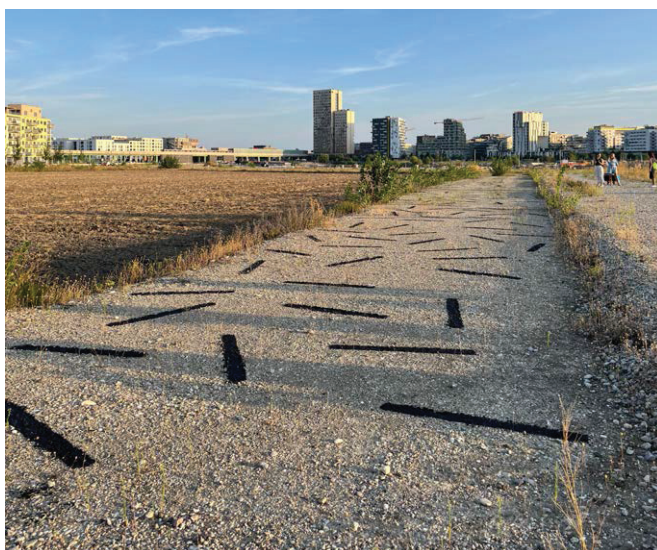

Рис. 2. Клеменс Пул. Креслення ремонту. Світлина Наталії Лісової

особливе місце відведено питанню взаємодії творчої спільноти з локальною ідентичністю території симпозиуму «Простір покордоння» до повномасштабного вторгнення, і яким чином цей зв'язок з ландшафтом прослідковується у творчості українських художників лендарту у час глобальних культурних трансформацій в Україні в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА

[1] Вишеславський Г.А., Сидор-Гібелінда О.В. Термінологія сучасного мистецтва. Означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва України. Париж – Київ: Terra Incognita, 2010. 416 с.

[2] Вишеславський Г.А. Українському лендарту 36 років. *Галерея*. 2008. 3/4 (35/36). С. 9–15.

[3] Грідяєва Т.О. Мистецтво ленд-арту в Україні впродовж 1980-х – пер. пол. 2000-х років. *Народознавчі зошити*. 2015. №5 (125). С. 1181–1190.

[4] Кохан Н.М. Ленд-арт у контексті сучасного ландшафтного дизайну: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.07. Харків, 2019. 342 с. URL: <https://ksada.org/doc/diss-kohan.pdf>

[5] Лісова Н.Л. Лендарт-симпозиум «Простір покордоння» в умовах війни. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2024. № 78, том 1, С. 147–151. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-19>.

[6] Лісова Н.Л. Проблематика термінології в межах поняття «український ленд-арт». *Українська Академія Мистецтва: дослідницькі та науково-методичні праці*. 2021. № 30. С. 38–44. <https://doi.org/10.33838/naoma.30.2021.38-44>

[7] Лісова Н.Л. Український ленд-арт, в контексті розвитку сучасної української культури. *Сьомі Платонівські читання: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції* (м. Київ, 23 листопада 2019 р.). Київ: СПД Чалчинська Н.В., 2020. С. 109–110.

[8] Лісова Н.Л. Формування специфіки українського ленд-арту. *Актуальні питання культурології: науковий збірник*. Рівне: РДГУ, 2020. Вип. 20. С. 105–112.

[9] Мистецтво довкілля: Україна 1989–2010 / за ред. П.О. Бевзи, Г.В. Гідори. Київ: Софія-А, 2010. 200 с.

[10] Могриця – міжнародний ленд-арт симпозиум. URL: <https://www.facebook.com/Mohrytsya>

[11] Сайт Простір покордоння. Внутрішньо переміщений ландшафт. URL: <https://prostir-landart-mohrytsia.com.ua/internally-displaced-landscape>

[12] Сайт ArtsLooker. Як взяти з собою ландшафт? Відповідають митці ленд-арт симпозиума Могриця «Простір покордоння». 2023. URL: https://artslooker.com/taking-away-a-landscape-how-does-one-do-that-artists-from-land-art-symposium-mohrytsia-borderline-s/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR1nrNf5tcx-0u0ESrFspvXuFq26zSwwB_yPvHcJFNj8ru6NlmbKBavJqL0_aem_AcW9NiX4Je9mKvyNP1doiRMf4UhbCecG_DC1D91wlt3box6fiwShQn1oLWMBNDRvPctbFK1oEgZp_a15S0Stfs

[13] Art in the Land: A Critical Anthology of Environmental Art/за ред. Sonfist A. New York, 1983. 274 с.

[14] Beardsley J. Earthworks and beyond: contemporary art in the landscape. New York: Abbeville Press, 1984. 144 с.

[15] Boettger S. Earthworks: art and the landscape of the sixties. University of California Press, 2002. 315 с.

[16] Calvesi M. Le Nouvel Art italien. L'Italie aujourd'hui. Regards sur la peinture italienne de 1970–1985. Nice, 1985. 210 с.

[17] Lailach M. Land art/за ред. Grosenick U. Cologne: Taschen, 2007. 94 с.

[18] Malpas W. Land Art: A Complete Guide To Landscape, Environmental, Earthworks, Nature, Sculpture and Installation Art. Maidstone, 2007. 380 с.

[19] Mitchell W.J.T. Landscape and Power, (2nd ed.). University of Chicago Press, 2002. 376 с.

[20] Сайт SEE:UA – connecting landscapes URL : <https://www.notgalerie.at/see-ua>.

REFERENCES

[1] Vysheslavskiy, H.A., & Sydor-Hibelynda, O.V. (2010). *Terminologhiia suchasnoho mystetstva. Oznachennia, neolohizmy, zharhonizmy suchasnoho vizualnoho mystetstva Ukrainy [Terminology of modern art. Definitions, neologisms, jargonisms of modern visual art of Ukraine]*. Paris-Kyiv: Terra Incognita [in Ukrainian].

[2] Vysheslavskiy, H.A. (2008). Ukrainian land art is 36 years old [Ukrainkomu lend-artu 36 rokiv]. *Halereia – Gallery*, 3/4 (35/36), 9–15 [in Ukrainian].

[3] Hridiaieva, T.O. (2015). Mystetstvo lend-artu v Ukraini vprodovzh 1980-kh – per. pol. 2000-kh rokiv [The art of land art in Ukraine during the 1980s – trans. gender 2000s]. *Narodozhnavchi zoshyty – Ethnological notebooks*, No. 5 (125), 1181–1190 [in Ukrainian].

[4] Kokhan, N. M. (2019). Lend-art u konteksti suchasnoho landshaftnoho dizaynu [Land art in the context of modern landscape design]. *Doctor's thesis*. Kharkiv: KSADA. Retrieved from: <https://ksada.org/doc/diss-kohan.pdf> [in Ukrainian].

[5] Lisova, N. L. (2024). Lendart-symposium «Prostir pokordonnia» v umovakh viiny [Landart symposium "Border area" in war conditions]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences*. No. 78, Vols. 1, pp. 147–151. Drohobych: Vydavnychiy dim «Helvetyka». <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-19> [in Ukrainian]

[6] Lisova, N. L. (2021). Problematyka terminologhii v mezhakh poniattia «ukrainskyi lend-art» [Problems of terminology within the concept of "Ukrainian land art"]. *Ukrainska Akademiia Mystetstva: doslidnytski ta naukovo-metodychni pratsi – Ukrainian Academy of Arts: research and scientific-methodological works*. No. 30. pp. 38–44). <https://doi.org/10.33838/naoma.30.2021.38-44> [in Ukrainian]

[7] Lisova, N. L. (2020). Ukraïnskyi lend-art, v konteksti rozvytku suchasnoi Ukraïnskoï kultury [Ukrainian land art, in the context of the development of modern Ukrainian culture]. *Somi Platonivski chytannia: materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii – Seven Platonic Readings: Proceedings of the International*

Scientific and Practical Conference (pp. 109–110). Kyiv: SPD Chalchynska N. V. [in Ukrainian].

[8] Lisova, N. L. (2020). Formuvannia spetsyfiky ukrainskoho lend-artu [Formation of the specificity of Ukrainian land art]. *Aktualni pyttannia kulturolohi: naukovyi zbirnyk – Current issues of cultural studies*, 20, pp. 105–112. Rivne: RDHU [in Ukrainian].

[9] Bevza, P. O. & Hydora, G. V. (Eds.). (2010). *Mystetstvo dovkillia: Ukraina 1989–2010 [Environmental art: Ukraine 1989–2010]*. Kyiv: Sofia-A [in Ukrainian].

[10] Mohrytsia – mizhnarodnyi lend-art symposium [Mogrytsia – international land art symposium]. Retrieved from <https://www.facebook.com/Mohrytsya> [in Ukrainian].

[11] Sait Prostir pokordonna. Vnutrishno peremishchenyi landshaft [Site The border area. An internally displaced landscape]. Retrieved from <https://prostir-landart-mohrytsia.com.ua/internally-displaced-landscape> [in Ukrainian].

[12] Sait ArtsLooker. (2023). Yak vziaty z soboiu landshaft? Vidpovidaiut myttsi lend-art sympoziuma Mohrytsia «Prostir pokordonna» [Site How to take the landscape with you? The artists of the Mogryts Land Art Symposium "Border Space" answer]. Retrieved from <https://artslooker.com/taking-away-a-landscape-how-does-one-do-that-artists-from-land-art-symposium-mohrytsia-borderline-s/?fbclid=IwZXh0bgN>

hZW0CMTEAAR1nrNf5tcx -0uoESrFspvxuFq26zSwwB_y P v H c J F N j 8 r u 6 N I m b K B a v J q L 0 _ a e m _ A c W 9 N i X 4 J e 9 m K v y n N P 1 d o i R M f 4 U h B C e c G _ DC1D91wlt3box6fiwShQn1oLWMBNDRvPcTbFK1oEgZp_a15S0Stfs [in Ukrainian].

[13] Sonfist, A. (Ed.). (1983). *Art in the Land: A Critical Anthology of Environmental Art*. (1 st. ed.). New York, E.P. Dutton [in English].

[14] Beardsley, J. (1984). *Eartworks and beyond: contemporary art in the landscape*. New York: Abbeville Press [in English].

[15] Boettger, S. (2002). *Earthworks: art and the landscape of the sixties*. University of California Press [in English].

[16] Calvesi, M. (1985). *Le Nouvel Art italien. L'Italie aujourd'hui. Regards sur la peinture italienne de 1970–1985*. Nice, 1985. [in French].

[17] Lailach, M. (2007). *Land art*. U. Grosenick (Ed.). Cologne: Taschen [in English].

[18] Malpas, W. (2007). *Land Art: A Complete Guide To Landscape, Environmental, Earthworks, Nature, Sculpture and Installation Art*. Maidstone [in English].

[19] Mitchell, W. J. T. (2002). *Landscape and Power*. (2nd ed.). University of Chicago Press [in English].

[20] Site SEE:UA – connecting landscapes. Retrieved from <https://www.notgalerie.at/see-ua> [in English].

ABSTRACT

Lisova N. Realization of the Ukrainian land art in wartime at the "SEE:UA" symposium

The purpose of the article is to study the specifics of the development and setting of new tasks for Ukrainian land art in wartime conditions, and to highlight the factors that contributed to the formation of the uniqueness of the artistic language of Ukrainian land art.

The methodology of the article consists in the possibility of using the results of the work for further scientific consideration of the issues of the formation of Ukrainian land art, as well as for familiarizing Ukrainian artists with the modern arsenal of expressive means of environmental art.

The results. The study is devoted to the analysis of the national land art in the system of Ukrainian modern art. In the study, for the first time, the factors of influence of the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine in the context of the landscape and on the Ukrainian authors of land art projects are singled out. The activity of Ukrainian land art artists after the beginning of the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine was studied, since, despite the forty-year artistic practice of land art on the territory of Ukraine, there is still a lack of thorough research devoted to the peculiarities of Ukrainian environmental art in art history. Articles in periodicals do not allow us to characterize the uniqueness of Ukrainian land art, which distinguishes it from the contemporary artistic practices of Western artists. Today, the artistic activity of domestic land art artists is deprived of annual festival cooperation in the natural environment, which forces the organizers to change the locations of the events, obeying the uncontrollable circumstances of today. Since the beginning of the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine, the vast majority of territories where annual Land art festivals and Symposiums used to take place have become deadly dangerous for their holding. The author of the article considered the activity of land art artists, limited

in the conditions of armed aggression of the Russian Federation against Ukraine and realized at the "SEE:UA" symposium in Austria. The creative works performed by domestic artists in the natural and urban environment of the Seestadt district in Vienna were analyzed with the aim of investigating the peculiarities of the development of Ukrainian land art after February 24, 2022.

Scientific novelty. *The materials of this article are published for the first time and consist in the fact that for the first time the artistic activity of domestic land art artists in the urban environment of the Seestadt district of Vienna in Austria has been investigated.*

Practical significance. *Materials and theoretical studies of the work can become the basis for writing articles, scientific studies, works on the history of modern Ukrainian art, teaching aids, and will also be needed during the teaching of the history of culture and art in educational institutions, in particular, in the process of training artists. Research results and illustrative material can be used by scientists researching the history of domestic art. The theoretical research of the work is the basis for further in-depth scientific consideration of the discussed topic, in particular – the phenomenon of land art in the system of modern Ukrainian art.*

Keywords: *land art, environmental art, Ukrainian contemporary art, art in conditions of war, festivals, symposia, landscape, environment, natural environment, artistic activity, Mohrytsia.*

AUTHOR'S NOTE:

Lisova Nataliia, *Postgraduate Student at the Department of Theory and History of Art, National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, Ukraine, e-mail: lisova_nataliia@ukr.net, orcid: 0000-0003-2490-113X*